

Dragutin Bajo

IZLOŽBA O ŽIVOTU I DJELU PETRA KOČIĆA

povodom jubilarne pedestogodišnjice njegove smrti

Izložba slika i dokumenata o PETRU KOČIĆU, koju je priredio sarajevski Muzej književnosti, omogućila je svakome posjetiocu da stekne realnu i punu sliku života i rada Petra Kočića. Ona je ujedno omogućila da posjetilac dobije jasnu predstavu o njegovu vremenu, o težnjama, osjećanjima, osobinama i* prirodi ljudi njegova zavičaja Zmijanja, i o položaju našega čovjeka u vremenu i prostoru, kada se na terenu vodila čas otvorena i ogorčena, čas dobro zamaskirana teška i uporna borba za slobodu i pravo potlačenoga naroda. Omogućila je i da se sazna kojim sredstvima se Petar Kočić, kao protagonista svih naprednih ideja tada, služio u odbrani nacionalne i socijalne egzistencije naroda od eksploatacije i ugnjetачke austrijske vladavine u Bosni, omogućila da se osjeti i doživi i kojim umjetničkim ostvarenjima je on vodio borbu protiv tlačenja i nasilja, razvijao svijest kod ljudi da se bore za svoj život i slobodu; omogućila da posjetilac osjeti i sazna i to koliko je njegova društveno-politička aktivnost, prožeta borbenim duhom i strasnom željom da se uništi sve što čovjeka ugnjetava i unižava, utiralo put konačnom oslobođenju našega naroda od ugnjetavanja i svake eksploatacije.

Te i takve utiske i saznanja mogao je svaki posjetilac da stekne i doživi, zahvaljujući studiozno sređenom materijalu raznovrsna sadržaja i ideja unutar svakoga od 15 panoa, kojima je hronološki obuhvaćen njegov život i rad; zahvaljujući mnogobrojnim citatima i objašnjenjima, slikama, originalnim pismima, raznovrsnim dokumentima, kojima je ilustrovano njegovo kretanje kroz život, kao i to kako je on u njemu učestvovao. Tu su i sva redom prva izdanja njegovih knjiga i pripovijedaka i prijevodi na njemačkom jeziku: »Das Grab der heiligen Seele«, »Tuba«, »Mrguda«, prva izdanja listova i časopisa, fotografije, fotokopije i slike ulica i zgrada u Banjoj Luci, Sarajevu i Beču, njegova prepiska sa J.Cvijićem, J. Skerlićem, V. Petrovićem, A. Šantićem, M. Carom, J. Dučićem, M. Karanovićem i dr. Tu je i slika manastira Gomionice, gdje je počeo da sriče bukvar, a do nje slika tvrdog kaluđera Gerasima, koji mu je govorio da ne zaboravi riječi nježne svoje majke, koja ga je učila da voli planinu i sve živo oko nje, a on ga svojim primjerom učio da, pored toga, ne treba zaboraviti ni mržnju

i prkos, jedino oružje potlačenih. Tu je i slika J. Veselinovića, koji ga je skrenuo s poezije na prozu. Tu je panorama Beča, slika bečkog univerziteta i kavane Paulanerhof, gdje se sastajao literarni kružok Pavla Lagarića: Ivan Cankar, Oto Župančič, Dragutin Kete, Murn Aleksandar i Petar Kočić, koga je P. Lagarić učio i naučio da čovjek »pišući i brišući« može postati književnik.

Organizatorima izložbe uspjelo je da izborom citata iz njegova opusa vjerno prikažu njegovu ličnost, istaknu naročito one ideje kojima se rukovodio u svom životu (»Vazda ćemo propovijedati i snažno isticati ideju jugoslovenske zajednice«), zatim istaknu koje i kakve zadatke je on sebi kao književnik i kulturni radnik postavljao i ilustriraju kako ih je on svojim umjetničkim djelom ostvarivao i rješavao (»Da je ljepota u umjetnosti besmrtna, poznato je, ali ima još nešto u umjetnosti što je besmrtnije — Život«, »Kulturan i prosvjećen narod — snažan narod«).

Pored toga su citatima snažno istakli njegovu žarku i požrtvovanu ljubav prema zemlji i narodu, koja može da služi kao vaspitni primjer samopožrtvovanja (»Duša mi drkće i strepi, željna da istroši i zagori svu snagu za dobro i sreću zemlje naše i naroda našega«), istakli i njegovu aktivnu i slobodarsku pobunu, strasno ogorčenje i silnu mržnju protiv ropstva (»To su planinci moji i braća moja koja silno vole i silno mrže«, »U ropstvu se rodih, u ropstvu živjeh i u ropstvu, vajme i umrijeh«). Posebno su istakli i njegovu dosljednost, upornost i energičnost, ma u kojoj bilo se on sredni i situaciji našao. (Pano III ilustrira njegov principijelni stav prema nekim profesorima sarajevske gimnazije i prema tuđinskim vlastima, koje ga policijski tajno otpremiše kući, a on iz Sl. Broda noću krenu i prebaci se u Beograd. U Beogradu živi teško, u velikoj oskudici, i identifikujući svoje patnje tada s patnjama svoje »nesrećne i potištene domovine«, javlja ocu da je ostao »častan i svetao« zahvaljujući najviše njegovoj očinskoj ljubavi za tu moralnu pobjedu (»Ni pred kim se nisam ponizio, niti sam kog za što moljakao, jer Kočići ne znaju moljakati«).

Pano X ilustrira njegov sukob sa srpskom vladom 1905. god., pano XI i XII ilustrira njegov sukob sa austrijskim vlastima, kazne, sudske procese, osudu na 15 mjeseci i zatvor do 6. XII 1908.)

Organizatori izložbe istakli su i njegovu zainteresovanost za mnogobrojne probleme života narodnog kao izraz njegove vanredne obdarenosti, koja je svratila pažnju velikog broja najeminentnijih predstavnika književnosti, nauke i kulturnog života na njega i njegov rad: J. Skerlića, B. Popovića, J. Cvijića, M. Cara, A. Šantića, J. Dučića, V. Petrovića, dr Nježića, M. Karanovića, P. Lagarića i dr., i Srpske akademije nauka, koja mu je 1906. god. dala nagradu za pripovijetke »S planine i ispod planine«.

Izložba je ovim pokazala i njegovu široku i živu komunikativnost na bazi identičnih pogleda njegovih i njihovih na probleme života narodnog tada u Bosni. Ona je pokazala i njegovu istrajnost jaku volju, koja se manifestovala u raznovrsnoj, vrlo plodnoj i sugestivnoj produktivnosti, kao i u vrlo uspješnom jačanju nacionalne svijesti, mobilisanju i organizovanju širokih masa u odbrani nacionalne i socijalne egzistencije naroda putem žive riječi u Saboru ili putem članaka u

»Otadžbini«, kojoj je bio urednik, i članaka u »Razvitku«, »Bosanskoj Vili« i »Danu«.

Ta njegova uvijek aktivna volja, kao i druge njegove osobine jesu rezultat njegova aktivnog učešća u radu i životu još od malih nogu u sredini u kojoj je provodio život. U djetinjstvu prvo u roditeljskoj kući, zatim poslije majčine smrti u seljačkoj zadružnoj porodici stričeva, poslije toga kao osnovac među vršnjacima u manastiru Gornici, gdje su se, prema uzrastu, obavljali i lakši težački poslovi, svuda učesnik u radu i materijalnom životu sredine, što je tokom vremena postalo njegova životna navika. Otuda njegova energičnost, samoinicijativa i postojanost u radu, koji je određivao i uslovljavao njegov način života, sačinjavao njegovu sadržinu i smisao, a koju postojanost nije moglo ništa slomiti, ni njega skrenuti s puta koji ga je vodio k cilju. Zato ga ni razna šikaniranja, globa, progoni, sudski procesi, kazne i zatvaranja nisu mogli spriječiti da uvijek energično i istrajno ne zastupa interese zemlje i naroda. Tako je poslije odležane kazne zatvora u Crnoj kući prvo u Banjoj Luci a zatim u Tuzli ponovo pokrenuo list »Otadžbinu« u Sarajevu 1910. godine da nastavi beskompromisnu borbu za prava naroda, sve dok ga 1913. godine nije počela da izdaje snaga i počela da slabi njegova svjesna stvaralačka volja.

Izložba je bila ukrašena slikama planinskog pejzaža sa Zmijanja. Već na samom ulazu bila su na pročelnom zidu istaknuta tri velika pejzaža, ispod kojih su pasla zbijena stada ovaca. U podnožju vidjelo se i neko malo razbijeno naselje, koje je odražavalo i ostavljalo utisak da tu žive ljudi jake individualnosti i inicijative. Ti pejzaži mogli su biti: Kočića Glavica, Kraguljevo Brdo i Lunjevac ili Osmača, »oko kojih se uhvatila plavičasta timorina, pa treperi i drhće pod uzavrelim sunčanim zracima«.

Tu ispod slika bila je i vitrina sa eksponatima krajiških etnografski značajnih rukotvorina: gusle, dvojnice, ploska i vezovi, koji su već sa raznovrsnim motivima narodne ornamentike na sebi upozoravali posjetioce na specifičnost ove izložbe.

Ovim pejzažima i onim u panoima istakli su organizatori izložbe veliku ljubav Kočićevu prema prirodi njegova zavičaja, koja se u njegovom djelu odrazila čas u poetski lijepim i vedrim slikama veličanstvene, mirne ljepote planine, čas u slikama sunčanom svjetlošću obasjanih vrhova i padina, na kojima ključa i vri poseban život i mladost, a čas u izražavanju tuge i nostalgije za njom kad je daleko bio od nje, unoseći tako svoja raspoloženja u motive prirode (»Planine moje i sela moja, vi za nečim čeznete, vi za nečim ginete«).

Stranicama ove, ovako panoima izrađene biografije Kočićeve posebnu draž daju divni i duhoviti crteži Zuke Džumhura, koji je vrlo plastično prikazao markantne osobine Kočićevih likova: Mrgude, Mračajskog prote, Luje, Simeuna Đaka, Davida Štrpca, Ignjatija Vrepca, Čike, Mićana, Mujage Adžića, Jove Kerkera, Jure Piligrapa i dr. Ovaj bogati i raznoliki sadržaj u panoima, svuda ukusno raspoređen, posebno ističe i pojačava njegovu vizuelnu sliku, još jedna specifična vještina, koju su izveli scenograf pozorišta Strahinja Petrović i slikar Vlado Vojnović, koji su po specifičnosti svoga zanimanja i svoje sposobnosti takođe mnogo doprinijeli velikom uspjehu ove izložbe. Upotrebom se-

ljačkog platna grubog tkanja, naročitim oblikom slova, kojima su ispisana objašnjenja i mišljenja o Kočiću i njegovu djelu na tehnički raznovrsno obrađenom drvenom materijalu unutar svakoga panoa, tehnički vješto izvedenim i tamno urezanim slovima bosančice u opaljeni drveni okvir svakog panoa dočarana je atmosfera i ambijent zaturena planinskog kraja, starine i patrijarhalnosti, u kojoj je živio jedan naročiti svijet, koga još nije dotakla savremena civilizacija i koji je još održavao i čuvao svoj poseban nacionalni kult, stvoren i izrađen na načelima duboke tradicije i svoje vlastite duše.

Ova izložba bila je jedna vrlo lijepa i značajna kulturna manifestacija u našem gradu. Brojna posjeta izložbe, pojedinačna i kolektivna, to potvrđuje i ilustrira činjenicu da se društvena uloga muzeja uopšte danas znatno mijenja, da je u oblasti kulture i prosvjećivanja njegova uloga danas vrlo velika, značajnija nego što je nekada bila. Na izložbi sam bio svjedok kako su neki posjetioci s naročitim interesovanjem razgledali panoe, unosili se u tekstove, čitali ih i objašnjavali; neki glasno iznosili svoja zapažanja i utiske, dok su drugi unosili u svoju bilježnicu neki tekst. Sve to je ubjedljiv dokaz kako muzej može da bude instrument masovne kulturne komunikacije, plodan rasadnik i vrlo koristan udžbenik života.